

Hoofdstuk 9

De rijke mens en de arme Lazarus

In het laatste verhaal dat de Here vertelde nadat Hij door de Schriftgeleerden en de Farizeeën was beschimpt (Luk. 15:2, 16:14) zijn de symbolen zorgvuldig gekozen. Uit het feit dat Hij Zijn betoog met: “Nu was er” begon, blijkt dat we te maken hebben met een fictief verhaal. In onze eigen literatuur beginnen verzonden verhalen ook dikwijls met: “Er was eens...” De stijl van het verhaal doet denken aan de parabel die de profeet Nathan eens aan koning David vertelde (2 Sam. 12:1-25), of de gelijkenis van de bomen die Jotham voorhield aan de burgers van Sichem (Richt. 9:7-21). Jotham begon zijn verhaal met de woorden: “Eens begaven de bomen zich op weg...” (Richt. 9:8). En het betoog van de profeet Nathan begon op vrijwel dezelfde manier als het verhaal van de Here Jezus: “Er waren in een stad twee mannen; de een was rijk en de ander arm” (2 Sam. 12:1). Het was blijkbaar de bedoeling van de Here, dat de Farizeeën zich in één van de personen uit het verhaal zouden herkennen.

Zijn verhaal begon als volgt: “Nu was er een rijk mens, en hij ging gekleed in purper en fijn linnen en vierde elke dag schitterend feest. Nu lag er ook een arme, genaamd Lazarus, aan zijn voorpoort, vol zweren, begerig zich te verzadigen met wat van de tafel van de rijke viel; maar zelfs de honden kwamen zijn zweren likken” (Luk. 16:19-21)

Een rijke en een arme

De hoofdpersonen in het verhaal zijn dus: “een rijk mens” (Luk. 16:19) en: “een arme genaamd Lazarus” (Luk. 16:20). Van de rijke wordt gezegd, dat hij “gekleed ging in purper en fijn linnen”, dat wil zeggen: hij droeg een koninklijk en een priesterlijk gewaad. Purper is in de Schrift een teken van de koninklijke waardigheid (Esth. 8:15, Dan. 5:7,16,29) en fijn linnen is het materiaal waaruit de kleding van de priesters moest worden gemaakt (Exod. 28:39,42; Lev. 6:10, 16:4,23,32; 1 Sam. 2:18; 1 Kron. 15:27). Deze mens was zó rijk, dat hij elke dag schitterend feest kon vieren. Hij mocht zich baden in de welvaart die de HERE had beloofd aan Israël wanneer dat volk zich hield aan Gods wet (Deut. 28:1-14). De rijke staat vermoedelijk model voor de “upper class” van het Joodse volk, dat door God was bestemd om “een koninkrijk van priesters” te zijn (Exod. 19:6, 1 Pet. 2:9, Openb. 5:10) en dat woonde in een land, “overvloeiende van melk en honing” (Exod. 3:8,17; 13:5). Bij de rijke kunnen we denken aan de “ijveraars voor de wet”, de Schriftgeleerden en de

Farizeeën, die zich de beloften uit de wet meenden te kunnen toe-eigenen en die behoorden tot de aanzienlijken in Israël. Zoals de profeet Nathan ooit tegen David zei: “Gij zijt die man”, zo konden de “geldzuchtige Farizeeën” (Luk. 16:14) zich in deze rijke mens herkennen.

Behalve de rijke was er ook: “een arme, begerig zich te verzadigen met wat van de tafel van de rijke viel” (Luk. 16:20-21). Deze bedelaar starde naar de overvloed van de rijke, en hoopte zo af en toe een kruimel te ontvangen om zijn honger te stillen. Om van zulk afval te kunnen profiteren was hij gaan liggen “aan de voorpoort” van de rijke. Dichterbij kon hij niet komen, het huis van de rijke mocht hij niet binnen. En hij kreeg maar een schijntje - want hij was *begerig* zich te verzadigen. Hij bleef dus altijd hongerig. Het begrip “voorpoort” is vol betekenis, want dit heeft in de Bijbel normaliter betrekking op de tempel in Jeruzalem.

De bedelaar zat “vol zweren”. Hij was getroffen door de vloek, die de HERE had uitgesproken over Israëlieten die Zijn verbond zouden verbreken. “Vol zweren” - zo staat het ook in Deut. 28:35, “van uw voetzool af tot uw schedel toe”. “Zelfs kwamen de honden zijn zweren likken” laat de Here erop volgen. In Israël waren honden geen huisdieren, zoals bij ons, maar gehate beesten die de straten afschuiden op zoek naar voedsel. Ellendige scharminkels, passend gezelschap voor een bedelaar. Het woord “hond” werd als scheldwoord gebruikt voor een onrein mens, of een heiden (vgl. Psa. 22:16, Matth. 15:26, Mark. 7:27). Lazarus staat daarom model voor de zelfkant van de Joodse natie, voor mensen die uitgestoten waren omdat ze zich niet aan de wet van Mozes hielden en die met de heidenen heulden. De groep van “de tollenaars en de zondaars” (Luk. 15:1).

Uit de symbolen die de Here gebruikte, blijkt dat het in het verhaal van de rijke man en de arme Lazarus nog steeds ging om de Farizeeën en Schriftgeleerden, en de tollenaars en zondaars die het woord van God wilden horen (en zo enkele kruimels van de rijkdom van de Schriftgeleerden wilden opvangen, Luk. 15:1-2). Als we de aanleiding tot de redevoering in gedachten houden, dan begrijpen we dat de “rijkdom” van de rijke en de “armoede” van de arme vooral geestelijk moeten worden verstaan. De rijke kon zich dagelijks met Gods beloften vertroosten, want op grond van zijn ijver voor de wet meende hij aanspraak te kunnen maken op Gods zegen. De arme kon vanwege de zonde van wetsovertreding en vanwege het heulen met de heidenen geen

aanspraak op Gods heilsbeloften meer maken, hoewel hij dat misschien graag zou willen.

Het is opvallend dat de rijke in het verhaal naamloos blijft, terwijl de Here over de arme opmerkt, dat hij “Lazarus” werd genoemd. Die naam is afgeleid van het Hebreeuwse Eliëzer en betekent: “God tot een hulp”. In het vervolg van het verhaal blijkt de bedelaar door God te worden geholpen, in tegenstelling tot de rijke. Uit de naam zou ook kunnen blijken dat de tollenaars en de zondaren (die door de persoon van Lazarus werden uitgebeeld) alleen maar konden hopen op Gods genade, terwijl de Schriftgeleerden en de Farizeeën meenden te kunnen steunen op hun eigen gerechtigheid (vgl. Rom. 10:2-3). Wellicht heeft de Here de naam Lazarus zelfs nog om een andere reden uitgekozen. Er was immers één “bekende Israëliet” die de naam “Lazarus” droeg, de man uit Bethanië die door Hem was opgewekt uit de doden (Joh. 11:1-44). Het bericht van zijn opwekking had als een lopend vuurtje de ronde gedaan. Lazarus was zo’n krachtige getuige van de Here Jezus geworden dat de overpriesters plannen beraamden om hem uit de weg te ruimen (Joh. 12:10). Niet zonder reden zou de Here aan het eind van Zijn vertelling nog opmerken: “Als zij naar Mozes en de profeten niet luisteren, zullen zij, ook al stond iemand uit [de] doden op, zich niet laten overtuigen” (Luk. 16:31). Er was iemand uit de doden opgestaan, en zelfs door die persoon wilden de Joodse leiders zich niet laten overtuigen.

Zij stierven

Na deze inleidende woorden nam het verhaal van de Here een onverwachte wending. Hij zei:

“Het gebeurde nu dat de arme stierf en door de engelen werd gedragen in de schoot van Abraham. De rijke nu stierf ook en werd begraven. En toen hij in de hades zijn ogen opsloeg, terwijl hij in pijnen verkeerde, zag hij Abraham uit de verte, en Lazarus in zijn schoot” (Luk. 16:22-23)

Zowel de rijke als de arme kwamen te overlijden. Eerst stierf Lazarus (vs.22) – misschien niet verrassend, want hij was hongerig en ziek. Uiteindelijk stierf ook de rijke man. Van de arme wordt gezegd, dat hij “door de engelen gedragen werd in de schoot van Abraham”. Van de rijke lezen we daarentegen, dat hij “werd begraven en in de hades zijn ogen opsloeg”. De in vers 23 genoemde “hades” is niet de hel, maar de plaats waar de gestorvenen verblijven tot aan

de dag van de opstanding. In de oorspronkelijke tekst staat niet het woord *gehenna* (hel), maar het woord *hades*. In de Septuagint, de Griekse vertaling van het Oude Testament, wordt dit woord gebruikt om het Hebreeuwse begrip *sjeool* weer te geven. In het Oude Testament wordt gezegd dat de *sjeool* de plaats is waar alle doden, zowel de rechtvaardigen als de onrechtvaardigen, verblijven tot de HERE hen er weer uit doet opkomen.

Als het verhaal van de Here over een letterlijke rijke en een letterlijke arme zou gaan, dan zouden we het sterven van die twee ook letterlijk moeten opvatten. Maar wanneer met de “rijke man” en “Lazarus” groepen binnen het Joodse volk zijn bedoeld, dan heeft het sterven van die twee betrekking op het voortbestaan van beide groepen. De Here heeft dan aangekondigd, dat er aan deze tweedeling in Israël spoedig een einde zou komen, en dat hun onderlinge verhoudingen zouden worden omgedraaid. De rijke, die “elke dag schitterend feest” had kunnen vieren, zou “in pijnen” komen te verkeren. En de arme die hongerig en ziek was geweest en die buiten, aan de voorpoort, had gelegen, zou mogen verblijven “in de schoot van Abraham”. Binnen het Jodendom is de schoot van Abraham beeldspraak voor de verblijfplaats van de rechtvaardigen, de plaats van zegen.

De arme stierf eerst. Dat is niet zonder betekenis. Want vanaf de Pinksterdag werd in het Joodse land met kracht gepredikt, dat Jezus de Messias is en dat ieder, die in Hem gelooft, vergeving van zonden ontvangt door Zijn naam. Het waren vooral de tollenaars en de zondaren, die dit goede nieuws met blijdschap aanvaardden. Zij werden burgers van het komend rijk, en ontvingen vrede met God door het offer van Christus. Ze hoefden niet meer van verre te staan, aan de rand van Israël, maar zij werden de kern van het nieuwe Israël, dat door de Geest van de genade en de gebeden was gereinigd. Zo kwam er een eind aan het bestaan van de bedelaar. Lazarus werd vertroost. God kwam hem te hulp. Hij ontving een blijvende rijkdom, die groter was dan de rijkdom van de rijke mens. Het was de “gerechtigheid die uit het geloof is”, dezelfde gerechtigheid die de aartsvader Abraham had bezeten. Vandaar dat Jezus opmerkt, dat de arme “door de engelen” [d.w.z. door Gods boden, de evangeliëpredikers] “gedragen werd in de schoot van Abraham”.

De rijke stierf daarna. En zo is het ook gegaan. Want in het jaar 70 werden Jeruzalem en de tempel met de grond gelijk gemaakt. De Joodse natie stierf. Het heil waarin Farizeeën en Schriftgeleerden zich altijd hadden kunnen

baden, werd hun ontnomen. Vanaf dat moment waren de rollen omgedraaid: Lazarus, die vroeger buiten had moeten liggen, mocht delen in de geestelijke zegeningen van de gelovige Abraham. Hij bevond zich nu "in Abrahams schoot". Maar de Farizeeën en Schriftgeleerden die hadden gemeend dat ze rechtvaardigen waren, waren nu "ver" van het heil. Ze werden gepijnigd en moesten "smarten" verdragen. Niet alleen de smart van de verwoesting en de oorlog, maar ook de pijn van het besef, dat Gods gramschap over hen was uitgestort. Hun gerechtigheid was in Gods ogen blijkbaar waardeloos geweest (vgl. Luk. 16:15).

Een grote kloof

De Here zette Zijn vertelling op de volgende manier voort:

"En hij [d.i. de rijke mens] riep de woorden: 'Vader Abraham, erbarm u over mij en zend Lazarus om de top van zijn vinger in water te dopen en mijn tong te verkoelen, want ik lijd smart in deze vlam'. Abraham echter zei: 'Kind, bedenk dat u het goede hebt ontvangen in uw leven, en Lazarus evenzo het kwade; en nu wordt hij hier vertroost, maar u lijdt smart. En bij dat alles is er tussen ons en u een grote kloof gevestigd, zodat zij die van hier naar u willen overgaan, niet kunnen, en zij vandaar niet naar ons kunnen overkomen'" (Luk. 16:24-26)

Voor Joodse hoorders moet het op dit punt van het verhaal opnieuw duidelijk zijn geweest dat de Here beeldspraak gebruikte en niet sprak over het lot van individuele mensen na hun dood. Een letterlijke interpretatie van Zijn woorden is namelijk ongerijmd.

De rijke mens bevond zich immers in de "hades" (vs.23). Volgens de "wet en de profeten" is er in die hades (Hebr. *sjeool*) geen werk of overleg of kennis of wijsheid (Psa.146:4, Pred.9:10). Er heerst daar stilte (Job 3:11-19, Psa.31:18-19, 115:17-18). De doden weten niets (Pred.9:5). Zowel hun liefde als hun haat en hun naijver zijn vergaan (Pred.9:6). Maar de rijke mens pleegde overleg met de aartsvader Abraham. In het vervolg van het verhaal blijkt, dat hij wist dat zijn broers nog in leven waren. Hij maakte zich zorgen over hen en wilde hen waarschuwen. Volgens het woord van God is dit alles in de *sjeool* onmogelijk. Omdat de Here niet was gekomen om de wet of de profeten op te heffen (Mattheüs 5:17), en omdat Hij verklaarde dat geen "tittel" van de wet was vervallen (Luk. 16:17) mogen we Zijn vertelling niet letterlijk opvatten. Want

als we vers 23 letterlijk nemen, dan zou Hij de Oudtestamentische openbaring hebben ontkracht. Terwijl de Bijbel zegt dat er “geen overleg of kennis of wijsheid” is in het dodenrijk, zou Hij hier hebben verklaard dat de doden weet hebben van de situatie van de levenden en overleg plegen over de beste manier om hen te redden. Het spreekt vanzelf dat de Here zich niet zó faliekant tegen de Schrift heeft gekeerd.

Een letterlijke interpretatie van het verhaal leidt overigens nog tot andere moeilijkheden. Wie de geschiedenis van de rijke man en Lazarus letterlijk opvat, moet uit vs.23 afleiden, dat de verlost en de veroordeelden elkaar kunnen zien en herkennen. De hemel is dan geen hemel meer. Hoe vreselijk zou het zijn om de pijniging van vrienden en bloedverwanten te moeten aanschouwen, zonder dat je er iets aan kunt doen!

Wie vers 26 letterlijk neemt, leidt uit het verhaal af dat er zich tussen de verlost en de veroordeelden in het hiernamaals een “grote kloof” bevindt. Maar die kloof is niet zo breed dat je er niet overheen kunt kijken. En deze barrière is er niet alleen om te verhinderen dat de veroordeelden naar Abrahams schoot vluchten, maar hij belet vooral dat verlost naar de plaats der pijniging toegaan! De letterlijke opvatting is ook op dit punt absurd.

Volgens de Bijbel is de mens stof en keert hij na zijn dood terug tot het stof. Het lichaam van een gestorvene wordt aan ontbinding prijsgegeven. Zolang de doden nog niet zijn opgestaan, zijn ze nog niet in het bezit van ledematen of organen. Maar in het verhaal dat de Here vertelde, had Lazarus een “vinger” en kon hij de “top” van die vinger in water dopen. En de rijke mens bezat een “tong” waarmee hij kon spreken en die hij kon laten verkoelen. Ook op dit punt brengt een letterlijke interpretatie ons in tegenspraak met het Oude Testament.

Op grond van zulke overwegingen (en op grond van het tekstverband, zie vs.17) komen we tot de conclusie dat de Here beeldspraak gebruikte en openbaarde wat er in de nabije toekomst met Israël zou gaan gebeuren. Na de val van Jeruzalem en de ondergang van de Joodse natie zou de smart van de “rijke” door het “arme” deel van het volk niet kunnen worden verlicht. Want tussen Lazarus en de rijke man zou er een onoverkomelijke kloof gapen (vs.26). Tollenaren en zondaren zouden beseffen, dat ze door Gods genade waren behouden. Ze zouden begrijpen, dat de wet gegeven was om het

Joodse volk zijn zonde te doen kennen en het tot de Messias te leiden. Ze wisten, dat als een mens via het houden van de wet Gods gunst probeerde te verwerven, Christus hem geen nut zou doen (Gal.5:2-4). Daarom legden ze gelovigen uit de heidenen ook niet de verplichting op, om de wet van Mozes te gaan houden (Hand.15). In de ogen van Schriftgeleerden en Farizeeën was dit alles een gruwel. Zij meenden dat de wet een weg tot behoud was en voor dat doel was gegeven. Wie dit ontkende, brak volgens hen met de hele geschiedenis van Israël. Van een lijdende Messias, die zichzelf ten offer bracht om verzoening te bewerken, moesten ze niets hebben. Naar een gekruisigde konden ze niet toegaan, het kruis was voor hen een onoverkomelijk struikelblok. "Lazarus" kon hun smart onmogelijk verlichten.

Uit wat Abraham in het verhaal zegt, blijkt dat God zich binnenkort op een nieuwe manier met Israël zou gaan bemoeien. De "bediening van de dood, met letters op stenen gegraveerd", de dienst van de wet die veroordeling brengt, zou door de "bediening van de Geest" worden vervangen, een dienst die gerechtigheid brengt (2 Kor.3:7-9). Jammer genoeg zou de verandering van dienst er niet toe leiden, dat heel Israël werd behouden. Want de rijke mens, "die het goede tijdens zijn leven had ontvangen", zou pijn moeten lijden en Lazarus die tijdens de bediening van de dood het kwade had gekregen, zou worden vertroost (vs.25). Tussen die beiden zou er een onoverkomelijke kloof gapen (vs.26). Let wel: onoverkomelijk voor *mensen*, niet voor de HERE God. Want wat bij mensen onmogelijk is, is mogelijk bij Hem (Luk.18:27). In de bekering van Saulus heeft Hij Zijn macht getoond (Hand.9). En uiteindelijk zal heel Israël worden behouden (Rom.11:26). Maar dat toekomstperspectief wordt in het verhaal niet getoond. Jezus' woorden hielden voor het toenmalige geslacht een ernstige waarschuwing in.

Onafwendbaar?

Nadat de mens had vernomen dat hij niet kon worden vertroost, kwam er in zijn hoofd een andere vraag op:

"Hij echter zei: 'Ik bid u dan, vader, dat u hem zendt naar het huis van mijn vader, want ik heb vijf broers, opdat hij ernstig tot hen kan getuigen, zodat ook zij niet komen in deze plaats van pijn'. Abraham echter zei: 'Zij hebben Mozes en de profeten; laten zij naar hen luisteren'" (Luk. 16:27-29)

De rijke vroeg aan Abraham of hij Lazarus naar het “huis van zijn vader” wilde sturen. Dan kon de bedelaar zijn “vijf broers” waarschuwen en verhinderen, dat zij in dezelfde “plaats van pijn” zouden terechtkomen.

Aan zulke details in het Luk.evangelie wordt in commentaren doorgaans geen enkele aandacht besteed. Toch zijn ze van grote betekenis. Waarom had de rijke *vijf* broers, en niet twee, of zeven? Voor een wetgeleerde kan het antwoord op die vraag niet moeilijk zijn geweest. Uit het boek Genesis weten we dat Jakob twaalf zonen had. Die hadden echter niet allemaal dezelfde moeder. Lea baarde Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issakar en Zebulon, plus de enige dochter in het gezin: Dina. Rachels slavin Bilha baarde Dan en Naftali. Zilpa, de slavin van Lea, baarde Gad en Aser. Rachel baarde Jozef en Benjamin (Gen. 29:31-30:24, 35:16-20).

Uit het feit dat de rijke man vijf broers had, blijkt dat hij model staat voor *Juda*. Want Juda had vijf broers, in tegenstelling tot Jozef (of Efraïm). Konden de Judeeërs niet gewaarschuwd worden voor het lot dat hun boven het hoofd hing? Het antwoord van Abraham was eenvoudig: “Zij hebben Mozes en de profeten, laten zij naar hen luisteren” (vs.29). Uit de Tenach blijkt immers, dat Israël niet zal worden hersteld op grond van haar gehoorzaamheid aan Gods wet, maar op grond van Gods genade. Volgens het Oude Testament bestaat Gods volk niet uit één verloren schaap en negen-en-negentig oppassende schapen (vgl. 15:4,7), maar uitsluitend uit dwalende schapen wier ongerechtigheid de HERE op de Messias heeft doen neerkomen (Jes. 53:6). De negen-en-negentig “rechtvaardigen” waarover de Here had gesproken (15:7) waren rechtvaardig in hun *eigen* oog, maar niet in het oog van God. Als ze naar Mozes en de profeten gingen luisteren, zouden ze dat inzien. Dan zouden ze niet in de “plaats der pijniging” terechtkomen. Maar als ze volhielden, dat ze geen bekering nodig hadden, was dit lot voor hen onafwendbaar.

De rijke man sputterde tegen, dat de Schrift als waarschuwing eigenlijk niet genoeg was. “Neen, vader Abraham, maar indien iemand van de doden tot hen komt, zullen zij zich bekeren!” (vs. 30). Abraham antwoordde niet dat het onmogelijk was dat iemand uit de doden zou opstaan. Lazarus, de man uit Bethanië, was immers al opgestaan uit de doden (Joh. 11:1-44). En over enige tijd zou de Messias uit het graf verrijzen, en “leven en onvergankelijkheid aan het licht brengen” (2 Tim. 1:10). Maar de aartsvader merkte op, dat als de “broers” van de rijke man niet naar Mozes en de profeten wilden luisteren, zij

zich ook door een uit de doden opgestane mens niet zouden laten gezeggen (vs. 31). De Farizeeën waren immers niet bereid geweest om naar Lazarus te luisteren. De overpriesters van Israël waren zelfs zó tegen zijn getuigenis gekant, dat ze hem uit de weg wilden ruimen! (Joh. 12:11). En de prediking van de uit de doden opgestane Messias zouden ze evenmin ter harte nemen (Hand. 4:1-22, 5:17-42, 6:8-7:60).

De letterlijke opvatting leidt tot dwalingen

De letterlijke interpretatie van het verhaal van de rijke man en de arme Lazarus heeft in de loop van de geschiedenis tot allerlei dwalingen aanleiding gegeven:

1. Uit de woorden: “Kind, bedenk dat u het goede hebt ontvangen in uw leven, en Lazarus evenzo het kwade; en nu wordt hij hier vertroost, maar u lijdt smart” (vs.25) heeft men afgeleid dat rijken in de “hel” en armen in de “hemel” terechtkomen. Voor burgers van het koninkrijk der Nederlanden is er dan geen enkele hoop. Want de huidige Nederlanders behoren tot de állerrijkste mensen die er ooit op aarde hebben geleefd. Het zijn beslist geen collega’s van Lazarus. Uit het feit dat Abraham de rijke aansprak als: “Kind” blijkt dat hij een nakomeling van de aartsvader was. Nu was de gelovige Abraham - die ons in het Nieuwe Testament dikwijls ten voorbeeld wordt gesteld - *buitengewoon* rijk! (Gen. 23:6, 24:1).

2. In kinderbijbels wordt beweerd dat de rijke man in de “hel” terechtkwam, omdat hij ondanks zijn rijkdom nooit iets aan Lazarus had gegeven. Zo’n bewering zegt meer over de fantasie van de schrijver dan over het Woord van God. De Bijbel zegt niet, dat de rijke man een groot zondaar was. Op grond van Luk. 16:29,31 zou men hem alleen kunnen verwijten dat hij niet goed naar Mozes en de profeten had geluisterd, en daardoor de “tekenen der tijden” niet had verstaan.

3. Uit de woorden van de Here Jezus: “Het gebeurde nu dat de arme stierf en door de engelen werd gedragen in de schoot van Abraham. De rijke nu stierf ook en werd begraven. En toen hij in de hades zijn ogen opsloeg, terwijl hij in pijnen verkeerde...” heeft men willen afleiden dat de doden direct na het sterven al worden beloond of gestraft. Zo’n opvatting gaat echter in tegen het onderwijs van de apostelen. Het Nieuwe Testament leert, dat gelovigen bij Christus’ wederkomst met Hem verenigd worden en dan door Hem worden

beloond (Joh. 14:3, 1 Thess. 4:13-17, 2 Thess. 2:1-2, 1 Pet. 5:4, Openb. 22:12), terwijl ongelovigen zullen verrijzen in de opstanding ten oordeel en voor de grote witte troon zullen worden geoordeeld naar hun werken (Joh. 5:29, Openb. 20:11-15). Om geoordeeld te kunnen worden, moeten de doden eerst opstaan.

4. Uit de woorden van de rijke man die zich zorgen maakte over het lot van zijn broers heeft men willen afleiden dat de doden weet hebben van de situatie van de levenden. Die gedachte is volgens Pred. 9 en Ps. 146 echter onjuist. Binnen het spiritisme heeft deze dwaling aanleiding gegeven tot het raadplegen van doden en het zoeken van contact met overleden bloedverwanten, waardoor men zich openstelde voor de kwalijke invloed van boze geesten. Binnen de rooms-katholieke kerk leidde ze tot het aanroepen van gestorven heiligen. Wie Luk. 16 letterlijk neemt, moet uit het verhaal afleiden dat Abraham gezag uitoefent over de gestorvenen en hun bevelen kan geven. Zo'n gedachte is met het Oude Testament in strijd (vgl. Job 3:18-19).

5. Volgens vele christenen is Luk. 16 een tekening van het lot van de menselijke ziel na het sterven. De ziel van de rijke mens zou zich in een plaats van pijniging en die van Lazarus in Abrahams schoot bevinden. Maar hoe zou een druppel water het lijden van een ziel ooit kunnen verlichten? Water is nodig voor het *lichaam*; een ziel of geest heeft aan water geen behoefte. Ook in dit opzicht is de letterlijke opvatting onmogelijk te handhaven.

De Here Jezus vertelde echter een fictief verhaal, met de bedoeling dat de Farizeeën zich daarin zouden herkennen. Vanaf Luk. 15:3 tot Luk. 17:10 sprak Hij over tollenaars en zondaren, Farizeeën en wetgeleerden, en Zijn eigen discipelen. Het verhaal van de rijke man en de arme Lazarus kondigde de dramatische veranderingen aan die zich tijdens de eerste eeuw binnen het Jodendom zouden voltrekken.